

Miasto, Józef

Działalność Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN w roku 1988

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 34/3, 719-726

1989

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DZIAŁALNOŚĆ INSTYTUTU HISTORII NAUKI, OŚWIATY
I TECHNIKI PAN W ROKU 1988

BADANIA NAUKOWE

Plan naukowej działalności Instytutu na rok 1988 obejmował 120 zadań, w tym 86 wchodzących do Centralnego Programu Badań Podstawowych pt. *Nauka i edukacja w rozwoju narodu i państwa polskiego*. Znakomita większość zadań ma charakter długofalowy, będzie więc zakończona w 1990 r. i w latach późniejszych.

W realizacji wspomnianego programu uczestniczyło 48 pracowników Instytutu oraz 31 osób ze szkół wyższych, współpracujących z Instytutem na podstawie umów koordynacyjnych. Do tego należy dodać kilkudziesięciu autorów, przygotowujących na podstawie umowy o dzieło odpowiednie partie tekstów do piątego tomu *Historii nauki polskiej* oraz *Historii techniki polskiej*. Na rok 1988 planowano wykonanie 86 zadań. W pełni wykonano jednak tylko 84. Nie udało się zakończyć prac nad pierwszym tomem *Historii techniki polskiej*, gdyż pięciu autorów nie dostarczyło zamówionych tekstów w planowanym terminie. Na planowanych 30 rozdziałów tego tomu opracowano i zredagowano 25. Trudno też uznać za całkowicie wykonaną zespołową pracę (A. Arendarski, M. Bąk i J. Kozłowski) nad biogramami uczonych XIX i XX w., które mają stanowić ósmy tom *Historii nauki polskiej*. Zgodnie z planem umieszczono wprawdzie na dyskietkach komputerowych 1800 nazwisk, ale nie są to jeszcze pełne biogramy. Wymagają one uzupełnienia o podstawowe informacje zgodnie z przyjętymi wcześniej ustaleniami. Pewnym usprawiedliwieniem może być poszerzenie pierwotnej koncepcji przez włączenie nazwisk uczonych, działających nie tylko przed 1918 r., lecz i w latach późniejszych. W rezultacie tego zabiegu liczba nazwisk wzrosła do ponad 6 tysięcy. Opracowanie pełnych biogramów tak dużej populacji wymagać będzie dłuższego czasu i zespołowego wysiłku.

W roku sprawozdawczym kontynuowano realizację zadań w następujących grupach tematycznych:

a) *Historia nauki polskiej*. Zakończono prace autorskie i redakcyjne nad pierwszą częścią piątego tomu *Historii nauki polskiej*, omawiającą ogólne warunki rozwoju nauki w latach 1918—1951. Autorami tej części (o objętości 40 ark.) są: Radosław Cybulski, Zofia Gaca-Dąbrowska, Bohdan Jaczewski, Stanisław Mauersberg, Waldemar Rolbiecki, Jadwiga Sytuła, Andrzej Tomczak, Leszek Zasztowt i Janusz Żarnowski. Będzie ona przekazana do Ossolineum w najbliższych miesiącach. Nieco wolniejsze jest tempo prac nad drugą częścią, zawierającą szczegółowe analizy rozwoju poszczególnych dyscyplin naukowych. Niektórzy autorzy nie przestrzegają terminu dostarczenia swoich tekstów, bądź rezygnują z przyjętych zobowiązań, a pozyskiwanie nowych autorów, zwłaszcza wybitnych specjalistów, nie jest rzeczą łatwą.

Badania nad nauką polską w XX w. wykraczają poza ramy chronologiczne i rzeczowe piątego tomu syntezy. Obejmują one m.in. zespołowe studia nad współpracą naukową PRL z krajami socjalistycznymi (kier. Bohdan Jaczewski), dzieje czesko-polskich i słowacko-polskich związków naukowych (kier. Irena Stasiewicz-Jasiukowa), wieloaspektową analizę środowiska historyków w Drugiej Rzeczypospolitej (kier. Jerzy Maternicki), myśl ekonomiczną O. Langego (Tadeusz Kowalik) i M. Kaleckiego (Jerzy Osiatyński) oraz politykę naukową Polski Ludowej (Eugeniusz Tomaszewski);

b) *Historia techniki polskiej*. Mimo, iż prace nad dwutomowym zarysem dziejów techniki polskiej (pod red. Bolesława Orłowskiego) uległy intensyfikacji nie udało się ukończyć tomu pierwszego (do końca XVIII w.) gdyż kilku współpracowników nie wywiązało się ze swych zobowiązań. Równolegle trwały prace nad zagadnieniami szczegółowymi, dość ważnymi z punktu widzenia całości zamierzonej syntezy m.in. nad inżynierami Wielkiej Emigracji (Bolesław Orłowski), infrastrukturą techniczną ziem polskich w latach 1850—1915 (Lech Królikowski) oraz polską techniką lotniczą podczas drugiej wojny światowej (Andrzej Glass);

c) *Dzieje edukacji w Polsce*. Kontynuowane były studia przygotowawcze do trzynomowej syntezy. Plan przewiduje ukończenie wszystkich tomów w 1994 r. Badania te są prowadzone przez pracowników Instytutu, kooperantów skupionych w zespołach uczelnianych oraz indywidualnych współpracowników (m.in. z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej oraz kilku wyższych szkół pedagogicznych). Tom pierwszy obejmie okres od słowiańszczyzny przedchrześcijańskiej do końca XVIII w. Prace obejmowały zarówno wstępną koncepcję całości syntezy jak i tematy szczegółowe np. edukacja na ziemiach polskich w okresie przedchrześcijańskim oraz w wiekach średnich (Tadeusz Bienkowski), reformy uniwersyteckie w XVIII w. (Kalina Bartnicka), kulturotwórcza rola szkół parafialnych od XVI—XVIII w. (zespół Zygmunta Ruty z WSP w Krakowie), nauczanie historii w szkołach jezuickich na tle europejskim (zespół Lecha Mokrzeckiego z Uniw. Gdańskiego). Badania nad kształceniem elit w XVII w. podjął Wojciech Sokołowski. Tom drugi obejmuje okres zaborów. Badania objęły m.in. próbę porównawczej analizy polityki oświatowej państw zaborczych na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX w., warunki rozwoju oświaty w poszczególnych zaborach na tle stanu oświaty w państwach zaborczych, zasięg, formy i narodotwórcze funkcje tajnej oświaty (Józef Miąso). Zaawansowana jest praca o nauczycielach szkół średnich Warszawy w latach 1795—1862 (Joanna Schiller). Opracowano niemal pełną bibliografię podręczników dla szkół średnich w Królestwie Polskim 1815—1914 (Maciej Janowski). Szkolnictwem średnim w Królestwie Polskim (1864—1914) zajmuje się Wanda Garbowska. Oświatę polską na ziemiach Litwy, Białorusi i Ukrainy w latach 1832—1918 bada Leszek Zasztowt. Nad monografią Szkoły Wawelberga (1895—1952) pracuje Ryszard Jakubów. Wychowawcza funkcja rodziny w W. Księstwie Poznańskim (1870—1918) stanowi przedmiot badań Krzysztofa Kabzińskiego. Tom trzeci obejmuje okres od 1918 do współczesności. Prowadzono badania nad społecznymi uwarunkowaniami dostępu do oświaty w Polsce międzywojennej, obrazem szkoły i nauczyciela w literaturze pięknej i pamiętnikarskiej, oświatą dorosłych w Polsce Ludowej (Stanisław Mauersberg), nad szkołą polską 1918—1939 na tle europejskim (Leonard Grochowski), społeczną funkcją średnich szkół ogólnokształcących w latach 1918—1939 (Henryk Porożyński), udziałem nauczycieli w rozwoju teorii pedagogicznej (Stanisław Michalski), wychowaniem obywatelskim w Drugiej Rzeczypospolitej (Zbyszko Melosik) oraz polskimi szkołami wyższymi i instytucjami naukowymi na emigracji w latach 1939—1980 (Ryszard Terlecki).

W bezpośrednich pracach nad trzema wymienionymi wyżej syntezami udział

pracowników Instytutu nie jest zbyt duży, co jest przecież naturalną konsekwencją zróżnicowania specjalizacji i zainteresowań. Większość pracowników realizowała szeroki program badań nad nauką i kulturą naukową w różnych okresach dziejów.

d) *Nauka — społeczeństwo i kultura*. Kontynuowane były badania nad nauką średniowieczną, a w szczególności nad Witelonem (Jerzy Burchardt oraz zespół Witolda Wróblewskiego z Uniw. M. Kopernika w Toruniu), pojęciem sprawiedliwości w przekazach encyklopedycznych XIII stulecia (Małgorzata Frankowska-Terlecka), recepcją filozofii praktycznej Arystotelesa (Anna Słomczyńska) oraz trzynastowiecznym kompendium historii powszechnej Marcina Polaka z Opawy (Jacek Soszyński). Prace nad astronomią matematyczno-obszerną XV i XVI w. (Grażyna Rosińska) zaowocowały już przygotowaniem do edycji (I wersja) traktatu algebraicznego, stanowiącego drugą księgę astronomicznego dzieła Giovanniego Bianchiniego *Flores Almagesti*. Wynikiem badań nad ewolucją obrazu nieba gwiazdzistego w kulturze artystycznej i świadomości społecznej (Jerzy Dobrzycki) jest m.in. studium pt. *Niebo gwiazdziste w kulturze polskiego Renesansu*. Ważne miejsce w badaniach dziejów astronomii zajmuje zaawansowana już rozprawa Jarosława Włodarczyka na temat powstania nowożytnej selenografii — od pierwszych idei Galileusza, przez fenomenologiczny opis Heweliusza po w pełni fizyczne ujęcie problemu przez Newtona.

Badania nad nauką i kulturą wieku XVIII objęły m.in. następujące tematy: środowisko naukowe Biblioteki Załuskich (Jan Kozłowski), rola warszawskich „czasopism uczonych” w życiu umysłowym Rzeczypospolitej wczesnego Oświecenia (Jarosław Kurkowski), koncepcja historii powszechnej w czasopiśmie naukowych doby stanisławowskiej (Paweł Komorowski) oraz rola polskiej encyklopedii powszechnej czasów stanisławowskich w edukacji obywatelskiej (Irena Stasiewicz-Jasiukowa).

Dość szeroki zakres mają dociekania nad dziejami nauki w XIX w. W roku sprawozdawczym poszerzono je m.in. o historię nauk społecznych. Początkami polskiej socjologii zajęła się Henryka Holda-Różiewicz. Andrzej Biernacki ukończył rozprawę doktorską pt. *Aleksander Przeździecki — mecenas i uczyony*, która będzie obroniona w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Kontynuowane były badania nad polskim środowiskiem naukowym w Rosji; na ich marginesie powstała m.in. obszerna rozprawa Jerzego Różewicza o Leonie Cienkowskim oraz zbiorowa praca o działalności naukowej, dydaktycznej i społeczno-politycznej Jana Baudouina de Courtenay w Rosji. Z kręgu tematów wchodzących w zakres historii organizacji nauki wymienić należy akademizm jako sposób organizowania nauki (Waldemar Rolbiecki) oraz działalność Stanisława Michalskiego (Jan Piskurewicz).

Prace nad dziejami poznawania Polski pod względem przyrodniczym ograniczyły się do badań nad szatą roślinną Królestwa Polskiego prowadzonych przez Wandę Grębecką oraz fauny Polski Południowej (Stanisław Sroka). Historią podstawowych nauk rolniczych do 1918 r. zajmował się Stanisław Sroka. Zarysowany przed laty ambitny plan zbadania dziejów poznawania Polski pod względem przyrodniczym uległ więc zawężeniu, co odsunęło perspektywę jego pełnej realizacji. Znacznie szerszym frontem badano dzieje kartografii, głównie dzięki aktywności ogólnopolskiego Zespołu Historii Kartografii, działającego od wielu lat przy Instytucie. Prace nad geografiami w Królestwie Polskim (Józef Babicz) nie wyszły poza wstępną fazę. Ukończona została natomiast praca Wiesławy Werner pt. *Kartograficzne opisy parafii dekanatu grodzieńskiego z 1784 r.*

Prace z zakresu historii medycyny prowadzone były w dwóch zespołach. W Pomorskiej Akademii Medycznej (kier. Tadeusz Brzeziński) badano rolę czaso-

pism medycznych i farmaceutycznych w rozwoju nauk medycznych, dzieje wybranych towarzystw lekarskich, studia zagraniczne Polaków, historię polskiej książki medycznej, ewolucję programów dydaktycznych i treści nauczania medycyny, doktoraty medycyny jako kryterium aktywności naukowej środowiska medycznego oraz koncepcje i rozwój instytutów naukowych.

W zespole instytutowym (kier. Zofia Podgórska-Klawe) przygotowano do druku pierwszy zeszyt *Słownika biograficznego polskich nauk medycznych XX w.* Zaczęto także zbiorową pracę nad teorią i pragmatyzmem w polskiej medycynie XIX w., w której bierze udział 7 autorów. Kontynuowane były badania nad patologią komórkową Virchowa w polskiej medycynie (Zofia Podgórska-Klawe) oraz implikacjami ewolucjonizmu w rozwoju warszawskiej embriologii w latach 1859—1939 (Krzysztof Jeziorski).

Badania nad historią farmacji przebiegały dwoma torami. Pierwszy obejmował farmację naukową m.in. genealogię i rozwój farmakognozji polskiej w XIX w. (Barbara Kuźnicka), fitochemię surowców farmakognostycznych w pierwszej połowie XIX w. (Halina Lichočka). Drugi tor stanowią studia nad etnofarmacją polską, m.in. nad lekami polskiej medycyny ludowej w XIX w. (Iwona Arabas). Przygotowano do druku drugi tom *Historii leków naturalnych* (red. Barbara Kuźnicka). Łączenie badań nad farmacją naukową i ludową wiedzą potoczną o lekach roślinnych oraz ich stosowaniu w chorobach i profilaktyce, wiąże się coraz ściślej z problemami kultury oraz przyrodniczego środowiska człowieka. Rodzi się więc nowy kierunek badań o charakterze interdyscyplinarnym.

Ważne miejsce w ogólnej działalności Instytutu zajmują prace nad edycjami źródeł do dziejów nauki i oświaty. W 1988 r. ukazał się ostatni (szósty) tom *Dzieł M. Kaleckiego*, aktualnie przygotowuje się angielską wersję całości tej edycji dla Oxford University Press (Jerzy Osiatyński).

Od wielu lat prowadzone są prace nad *Perspektywą Witelona* oraz trzecim tomem (wersja łacińska) *Dzieł wszystkich M. Kopernika*. W roku sprawozdawczym podjęto przygotowania do wydania korespondencji Heweliusza (Anna Siemiginowska), ustalono zawartość pierwszego tomu oraz szczegółowe zasady edycji.

Z inicjatywy Instytutu i przy poparciu władz Akademii rozpoczęto przed dwoma laty prace nad przygotowaniem do druku korespondencji naukowej Marii Skłodowskiej-Curie. Poszukiwaniami objęto niemal wszystkie biblioteki i archiwa krajowe, Bibliotekę Narodową w Paryżu, biblioteki uniwersyteckie w Cambridge i Sztokholmie oraz archiwa czechosłowackie (Jerzy Rózewicz i Leonard Grochowski przy współpracy Bolesława Orłowskiego, Józefa Babicza, Mirona Kamińskiego i Emilie Těšinskiej z Czechosłowacji), sporządzono znaczne ilości kopii i odbitek kserograficznych. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że zamierzona edycja wymagać będzie ogromnego nakładu sił i środków. Rodzi się więc pytanie, czy nie należałoby ograniczyć jej na razie do wyboru np. do korespondencji z Polakami.

Kontynuowane były prace nad źródłami, które będą wydane w ramach serii „Archiwum dziejów oświaty” (pod kier. Kaliny Bartnickiej), a mianowicie nad metryką studentów Akademii Zamojskiej z lat 1598—1780 oraz raportami o stanie szkolnictwa w Królestwie Polskim (1839—1869). Do tej pory sporządzono imienny wykaz studentów Akademii na podstawie rękopisów Biblioteki Narodowej. Obejmuje on ok. 16 tys. nazwisk (współpracownicy z UMCS w Lublinie). Przygotowano część maszynopisów raportów kuratora Warszawskiego Okręgu Naukowego (zawierających m.in. szczegółowe informacje o stanie szkół i instytucji naukowych w Królestwie Polskim), Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z lat 1861—1864 oraz raport ministra oświaty D. Tołstoja z 1868 r. (Karol Poznański).

e) *Problematyka teoretyczna*. Znajduje ona swoje odbicie przede wszystkim

w pracach z zakresu filozofii nauki (Stefan Amsterdamski: *Nauka i wartości*), a także w studiach z historii nauk ścisłych np. Zbigniewa Cioka (*Powstanie kwantowej teorii pola*) oraz Stefana Zameckiego (*Powstanie koncepcji atomistyczno-molekularnych w chemii*). Odnotować należy stopniowe rozwijanie refleksji nad sposobem uprawiania różnych subdyscyplin historii nauki, o czym świadczą referaty seminaryjne i rozprawy (np. Zofia Podgórska-Klawe — *Czym jest i czym powinna zajmować się historia nauk medycznych*, Barbara Kuźnicka, *W poszukiwaniu nowej koncepcji dziejów lekownawstwa*).

W roku sprawozdawczym ukończono następujące prace:

- Jerzy Burchardt, *Kosmologia i psychologia Witelona* (20 ark.). Autor omawia fazy rozwoju witelońskiej kosmologii, teorię władz psychicznych oraz psychologię postrzegania tego wielkiego uczonego polskiego średniowiecza.
- *Działalność naukowa, dydaktyczna i społeczno-polityczna Jana Baudouina de Courtenay w Rosji*. Praca zbiorowa pod red. Jerzego Roziewicza, przygotowana w ramach porozumienia z Instytutem Słowiańszczyzny i Bałkanistyki AN ZSRR (objętość ok. 13 ark.). Zawarte w niej gruntowne, źródłowe studia sześciu autorów przynoszą wszechstronny obraz działalności i osiągnięć naukowych tego wybitnego uczonego.
- *Historia leków naturalnych*. Tom II *Natura i Kultura — współzależność w dziejach lekownawstwa* (pod red. Barbary Kuźnickiej). Praca zbiorowa rozszerzone wersje 14 referatów wygłoszonych podczas sympozjum w Ciechanowcu. Autorami są historycy, historycy nauki, językoznawcy, etnolodzy, historycy sztuki i lek. weterynarii.
- *Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX w.* (pod red. Zofii Podgórskiej-Klawe). Zeszyt I. Zawiera on 32 biogramy osób, które wniosły istotny wkład w rozwój nauk medycznych w Polsce. W każdym życiorysie zawarta jest charakterystyka osiągnięć naukowych bądź dydaktycznych.
- Jerzy Szews, *Filomaci Pomorscy. Źródłowa monografia* (30 ark.) omawiająca edukacyjne funkcje tajnych organizacji młodzieżowych na Pomorzu Gdańskim w latach 1830—1920. Praca oparta na bardzo bogatym materiale źródłowym, ma fundamentalne znaczenie dla poznania dziejów narodowej edukacji w zaborze pruskim. Autor jest pracownikiem Uniwersytetu Gdańskiego.

W 1988 r. przekazano do druku osiem monografii naukowych i pięć innych prac zwartych (indywidualnych i zespołowych). Pracownicy Instytutu przekazali do druku w wydawnictwach zbiorowych i zagranicznych 56 rozpraw i artykułów.

Współpraca z partnerami krajowymi

W realizacji programu, podobnie jak w latach ubiegłych, biorą udział liczni pracownicy szkół wyższych i instytutów badawczych. Kontynuowano umowy o współpracy z zespołami następujących szkół wyższych:

1. Pomorska Akademia Medyczna: *Rozwój nauk medycznych w Polsce. Studia do syntezy*. Kierownik tematu — Tadeusz Brzeziński.
2. Uniwersytet im. M. Kopernika: *Dzieło Witelona i rozwój nauk przyrodniczych w Polsce i w Europie*. Kierownik tematu — Witold Wróblewski.
3. Uniwersytet im. A. Mickiewicza: *Wybrane zagadnienia oświaty polskiej w XIX i XX w.* Kierownik tematu — Stanisław Michalski.
4. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie: *Kulturotwórcza rola szkolnictwa elementarnego*. Kierownik tematu — Zygmunt Ruta.
5. Uniwersytet Gdański: *Edukacja polska na Pomorzu Gdańskim (XVII-XIX w.)*. Kierownik tematu — Lech Mokrzecki.
6. Uniwersytet Warszawski: *Historycy w II Rzeczypospolitej*. Kierownik tematu — Jerzy Maternicki.

Współpraca z zagranicą

W roku sprawozdawczym Instytut kontynuował współpracę z następującymi ośrodkami zagranicznymi:

1. Instytut Słowianoznawstwa i Bałkanistyki AN ZSRR:
 - *Naukowa i dydaktyczna działalność Polaków w Rosji i Rosjan w Polsce w okresie 1803—1917;*
 - *Historia uniwersytetów w Polsce i ZSRR.*
2. Instytut Historii AN Litewskiej SRR w Wilnie:
 - *Geneza i rozwój szkół naukowych;*
 - *Rozwój instytucji dydaktycznych i naukowych.*
3. Instytut Historii AN Ukraińskiej SRR w Kijowie:
 - *Postępowe organizacje studenckie w wyższych uczelniach Ukrainy w XIX w. i w początkach XX wieku.*
4. Instytut Pedagogiczny J. A. Komeńskiego CzAN w Pradze:
 - *Badania nad recepcją dzieł J. A. Komeńskiego na ziemiach czeskich, słowackich i w Polsce.*
5. Instytut Historii Czechosłowackiej i Powszechnej CzAN w Pradze:
 - *Dzieje czesko-polskich i słowacko-polskich kontaktów naukowych (XVIII—XX w.).*
6. Instytut Teorii, Historii i Organizacji Nauki AN NRD:
 - *Współpraca naukowa PRL—NRD. Tradycje i współczesność;*
 - *Rozwój dyscyplin naukowych, szkoły naukowe, instytucje naukowe;*
 - *Naukowcy w oporze antyfaszystowskim;*
 - *Badania historii oświaty w obu krajach.*
7. Instytut Karla Sudhoffa Uniwersytetu K. Marksa w Lipsku:
 - *Ewolucja, rewolucja i siły napędowe rozwoju nauk przyrodniczych.*
8. Instytut Historii Estońskiej Akademii Nauk:
 - *Związki Polaków z uniwersytetem w Dorpacie (1802—1918).*

Podpisanie przez Instytut ośmiu bezpośrednich porozumień poszerzyło możliwości wysyłania pracowników na zagraniczne staże badawcze. Dotyczy to w szczególności wyjazdów do Kijowa, Wilna i Lipska. Nie wszystkie jednak porozumienia stwarzają szanse zwiększenia wymiany. W roku sprawozdawczym Instytut nie mógł wysłać ani jednego pracownika do Instytutu Teorii, Historii i Organizacji Nauki w Berlinie, gdyż nie otrzymał tzw. tygodni wymiennych.

Najbardziej pomyślnie rozwija się współpraca z Instytutem Słowianoznawstwa i Bałkanistyki w Moskwie oraz wymienionymi wyżej instytutami w Pradze. Jej efektem są wspólne publikacje. W innych przypadkach ogranicza się ona do organizowania pobytów przedstawicieli każdej ze stron. W roku 1988 zwiększyła się nieco liczba wyjazdów badawczych zarówno w ramach wymiany bezdewizowej jak i dzięki stypendiom zagranicznym.

Poszukiwania w archiwach i bibliotekach Związku Radzieckiego prowadziło osiem osób. Barbara Kuźnicka pracowała w Wilnie i Kownie, zbierając materiały do dziejów farmakognozji w XIX w. w dziale rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej, w zbiorach specjalnych Centralnej Biblioteki Akademii Nauk Litewskiej SRR w Wilnie oraz w Muzeum Historii Medycyny i Farmacji w Kownie.

Jarosław Kurkowski w Bibliotece Akademii Nauk USRR oraz w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie studiował materiały do dziejów czasopiśmiennictwa polskiego w pierwszej połowie XVIII w., głównie w zbiorach rękopisów Baworowskich i w Archiwum Sapiehów z Krasiczyna. Znalazł tam m.in. szczególnie cenne dla swoich badań listy Wawrzyńca Mitzlera do Józefa Aleksandra Jabłonowskiego z lat 1757—1760.

Jerzy Róziewicz podczas pobytu w Kijowie prowadził poszukiwania w Cen-

tralnym Państwowym Archiwum Historycznym USRR oraz w Centralnej Bibliotece Naukowej AN ZSRR i Bibliotece Instytutu Literatury tejże Akademii. Zebrał tam materiały do dziejów tajnych polskich organizacji studenckich w latach 1898—1918 oraz do działalności Jana Baudouina de Courtenay.

W Kijowie pracował również Leszek Zasztowt, który studiował źródła archiwalne do dziejów oświaty polskiej na Ukrainie w latach 1832—1918. Zebrał on wiele materiałów do działalności polskich organizacji uczniowskich, towarzystw kulturalnych oraz tajnych polskich szkół ludowych.

W Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Leningradzie pracował Lech Królikowski studiując materiały dotyczące infrastruktury technicznej Królestwa Polskiego (m.in. akta Warszawskiego Okręgu Komunikacji z lat 1867—1915). W tymże archiwum pracował Ryszard Jakubów, któremu udostępniono dość bogate akta Wydziału Szkół Przemysłowych Ministerstwa Oświecenia Publicznego, dotyczące Szkoły Wawelberga w latach 1895—1915.

W Centralnym Państwowym Archiwum Rewolucji Październikowej w Moskwie oraz w Bibliotece Lenina, pracował Józef Miąso. Zebrane tam materiały dotyczą głównie polityki oświatowej w carskiej Rosji oraz tajnego nauczania w Królestwie Polskim (m.in. robotniczych kółek oświatowych, Uniwersytetu Latającego i Towarzystwa Oświaty Narodowej). Są to akta Departamentu Policji, w szczególności warszawskiej ochrony, zawierające liczne oryginalne materiały, dostarczane przez agentów.

W archiwach i bibliotekach moskiewskich pracował również Grzegorz Karczmarsz, przebywający na rocznym stażu w Instytucie Słowianoznawstwa i Bałkanistyki AN ZSRR. Badał on polsko-rosyjskie powiązania w naukach humanistycznych okresu międzypowstaniowego.

W Lipsku przebywały dwie osoby. Jerzy Dobrzycki przeprowadził kwerendę w bibliotece i archiwum uniwersyteckim dotyczącą roli gwiazd i gwiazdozbiorów w kulturze umysłowej i artystycznej. Jarosław Włodarczyk studiował materiały do rozprawy doktorskiej na temat selenografii w XVII w. oraz do działalności Ch. Z. Słonimskiego — dziewiętnastowiecznego konstruktora maszyn matematycznych.

Jan Sulowski poszukiwał w Budapeszcie materiałów do stosunków polsko-węgierskich, głównie do mecenatu Stefana Batorego.

W Wielkiej Brytanii przebywały trzy osoby. Jerzy Osiatyński pracował w Oxfordzie nad angielską edycją dzieł M. Kaleckiego, studiując zarazem najnowszą literaturę ekonomiczną. Leszek Zasztowt zbierał w bibliotekach londyńskich materiały do dziejów popularyzacji nauki oraz do oświaty polskiej na Litwie, Białorusi i Ukrainie (w zbiorach polskich instytucji emigracyjnych). Ryszard Terlecki prowadził poszukiwania źródłowe do opracowania historii polskich szkół wyższych i instytucji naukowych na emigracji w latach 1939—1980. Objęły one m.in. zbiory Instytutu Polskiego im. gen. W. Sikorskiego, Biblioteki Polskiej w Londynie, Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie oraz wiele innych instytucji i kolekcji prywatnych.

Bolesław Orłowski prowadził badania w Hiszpanii, a następnie we Francji nad działalnością techniczną Wielkiej Emigracji na Półwyspie Iberyjskim, studiując materiały w Madrycie oraz w Bibliotece Polskiej w Paryżu.

W Paryskiej Bibliotece Narodowej (oddział rękopisów) pracowali: Leonard Grochowski i Jerzy Różewicz. Kontynuowali oni studia nad obfitą, wietlotomową korespondencją Marii Skłodowskiej-Curie, a Leonard Grochowski zbierał dodatkowo materiały obrazujące udział tej uczzonej w pracach Międzynarodowej Komisji Współpracy Intelktualnej przy Lidze Narodów.

W Szwecji przebywał Józef Babicz. Prowadził on poszukiwania źródeł karto-

graficznych dotyczących obszarów Polski w Archiwum Wojskowym oraz w Bibliotece Królewskiej w Sztokholmie. Przyniosły one bogate rezultaty w postaci planów miast oraz map północnej Polski. Uzupełniają je kserokopie korespondencji Marii Skłodowskiej-Curie, przechowywanej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali. Józef Babicz przebywał też przez kilka tygodni w Monachium, gdzie prowadził badania nad najstarszymi mapami Europy środkowej.

Badania źródłowe w Szwajcarii (Genewa, Lozanna) nad trzynastowiecznymi tekstami o tematyce etycznej prowadziła Małgorzata Frankowska-Terlecka (przebywała prywatnie).

Kilka osób przebywało na kontraktach bądź stażach zagranicznych, prowadząc tam wykłady i badania w ramach urlopu bezpłatnego (np. Stefan Amsterdamski w Berlinie Zachodnim, Tadeusz Kowalik w Kanadzie, Jerzy Osiatyński we Włoszech). W roku sprawozdawczym dość liczne grono pracowników uczestniczyło w sympozjach i konferencjach naukowych za granicą m.in. w Austrii (Tadeusz Kowalik i Jerzy Osiatyński), Australii (Krzysztof Jeziorski), Czechosłowacji (Józef Babicz), Francji (Bohdan Jaczewski), Kanadzie (Tadeusz Kowalik), Niemieckiej Republice Demokratycznej (Józef Babicz) i Republice Federalnej Niemiec (Józef Babicz i Jacek Soszyński).

W 1988 r. Instytut przyjął 20 gości z zagranicy, z tego 7 z ZSRR, 5 z Czechosłowacji, 2 z Bułgarii, 2 z NRD, 2 z W. Brytanii i 1 z USA.

INFORMACJE DODATKOWE

W roku sprawozdawczym zatrudniono w Instytucie osiem osób, w tym dwie ze stopniem naukowym doktora. Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego uzyskała Karolina Targosz, a dra hab. Jerzego Drewnowskiego powołano na stanowisko docenta. Asystent Mariusz Affek uzyskał II nagrodę im. S. Herbsty za najlepszą pracę magisterską. Wzorem lat ubiegłych kilkunastu pracowników prowadziło zajęcia dydaktyczne w szkołach wyższych. Dość liczny był ich udział w krajowych imprezach naukowych. Na ogólnopolskich konferencjach pracownicy Instytutu przedstawili łącznie 19 referatów. W roku sprawozdawczym Instytut zorganizował interdyscyplinarne sympozjum na temat: *Leki naturalne w tradycji naukowej i ludowej (18—19 maja 1988 r. w Ciechanowcu)*, w którym wzięło udział kilkudziesięciu specjalistów z całego kraju.

Podobnie jak w latach ubiegłych dość znaczny był udział pracowników w popularyzowaniu osiągnięć nauki (m.in. Andrzej Glass, Bolesław Orłowski, Jarosław Włodarczyk, Jerzy Dobrzycki i Jerzy Burchardt).

W zakończeniu sprawozdania należy podkreślić, że znakomita większość omawianych w nim prac będzie kontynuowana w najbliższych latach. Uzyskane do tej pory wyniki mają przeważnie fragmentaryczny charakter, co nie pozwala na pełniejszą naukową ocenę. Porównanie planowanych zadań pracowników ze sprawozdaniami z ich prac indywidualnych prowadzi do wniosku, że wielu z nich realizuje więcej tematów niż wynikałoby to z planów.

Józef Miąso
(Warszawa)